

РИЗИКИ ФЕДЕРАЛІЗАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ

Савченко Л.П.

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут», м. Харків*

Протягом багатьох років українському суспільству настійливо, інколи навіть нав'язливо, пропонувався проект федералізації держави. Як один з аргументів на користь даного проекту наводились приклади США та Німеччини в якості успішних федерацій. Однак, світова практика знає і протилежні випадки, коли федеративний устрій сам ставав джерелом проблем і навіть чинником розпаду держави. Зокрема, таким негативним прикладом може слугувати і доля Радянського Союзу.

На нашу думку, розпад СРСР був визначений у першу чергу його федеративним національно-державним устроєм. Більшу частину свого існування Радянський Союз насправді був лише декоративною федерацією. Призначення керівництва суб'єктів федерації або здійснювалось союзним центром напряму, або принаймні затверджувалось ним. Значна частина суверенних прав республік, аж до права на відокремлення, була прописана у конституційних актах, але не мала жодного шансу на практичну реалізацію.

Дезінтеграція Радянського Союзу стала невідвратною саме тоді, коли він з паперової декоративної федерації перетворився на реальну. Визначальним рубежем у перетворенні СРСР на федерацію де-факто став березень 1990 року, коли відбулись альтернативні вибори до верховних та місцевих рад союзних республік. Уперше, незалежно від союзного центру сформувались органи державної влади в союзних республіках.

Чому в умовах такої реально працюючої федерації її розпад став невідворотнім? Перша причина полягала в надзвичайній багатонаціональності Союзу РСР. В межах однієї країни мали знаходитись важкопоеднані культурно і навіть цивілізаційно народи: Естонія і Узбекистан, Україна і Туркменія, тощо. Друга причина полягала в суттєвій асиметричності радянської федерації. Один з її членів (Росія) за територією, населенням, економічним потенціалом, переважав усі інші суб'єкти федерації разом узяті. Навіть у декоративній федерації доперебудовчих часів ця асиметрія урівноважувалася обмеженням прав Росії порівняно з іншими союзними республіками. Так, РРФСР не мала своєї республіканської компартії, деяких міністерств (наприклад, МВС), академії наук, тощо. В умовах демократизації таке обмеження прав Росії стало неможливим.

Для України названі причини дезінтеграції не є актуальними. Однак, проект федералізації несе для неї інші, не менш небезпечні ризики, яких для Радянського Союзу не існувало. В першу чергу, це небезпека територіальній цілісності від сепаратизму та потенційних іноземних посягань на регіони України, в яких існує тяжіння деяких груп населення до держав, співмірних, або й переважаючих за силою нашу країну.